

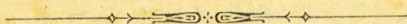
ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

Орган Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права.

Уредник, КАТАРИНА БОГДАНОВИЋ

САДРЖАЈ:

НАША ДЕЦА И МИ	Даница Д. Христић
О ЕМАНЦИПАЦИЈИ ЖЕНСКИЊА	Христина Бошковић
О ЈАВНОМ ГОВОРУ	М. С. Далтон
ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ КОНГРЕС ЗА ВА-	
СПИТАЊЕ ДОМАЋИЦА	Милева Петровић
КАПЕТАН КОСТА	Милева Петровић
ШТА ПИШУ НАШЕ УЧЕНИЦЕ	Нат. Михајловић
	Стана Спасојевић
ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ОРГАНИЗАЦИЈЕ	
УЧИТЕЉИЦА И ЗАБАВИЉА У БЕОГРАДУ	Јела Ивановић
БЕЛЕШКЕ И НОВОСТИ.	

БЕОГРАД
Штампарија Савића и Комп. Космајска 16.
1921.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР

Ангелина Видаковић, Делфа Иванић, Зорка
Каснар, Милева Петровић, Паулина Лебл-Албала

ПРЕТПЛАТА:

За целу годину	24.— динара
На пола године	12.— ”
Поједини бројеви	2·50 ”

Администрација налази се у канцеларији Женског Савеза (зграда Министарства Просвете, у дво-ришту). Администратор је у канцеларији свакога радног дана од 2—4; суботом од 4—6 часова. Претплата, рекламације и огласи шаљу се администрацији.

Уредништво налази се у Краљице Наталије улици, 31 (Друга Женска Гимназија). Рукописе и књиге на приказ треба слати уредништу.

ПОВЕРЕНИЦИ

који скупе најмање 10 претплатника добијају лист бесплатно.

*Чланови Друштва за Просвећивање Жене и
Заштиту Њених Права* моле се да упла-
ћују своје чланске улоге код благајника дру-
штвених, г-ђе Милице Дедијер и г-ђе
Бешевић.

Наша деца и ми.*

У самом почетку дужност ми је оградити се, да ова моја данашња реч није некакво предавање или студија о дечјем питању. Она је само неминовна потреба овакових састанака, да се дознаду многе невоље из живота наше деце, да се оне уоче и подвуку, и да се према њима види, шта се досад урадило на заштити деце, као и шта све има још да се уради, и у ком правцу. Као представница Народног Женског Савеза, и као добровољац из круга оних који су се прихватили посла на заштити деце — постараћу се да вас за неколико тренутака позабавим том темом.

Дечје питање било је вазда озбиљна брига свију мислилаца и пријатеља дечјих. Али данас је оно изашло из уског круга педагога и постало проблем који стоји пред целим човечанством. Правилно решење његово биће уједно мерило културе и способности за живот појединих народа; оно ће својим крајњим резултатом судбоносно, и као најстрожи судија, изрећи своју пресуду: бити или не бити.

Код нас је досад оно спровођено несистематски, изазвано увек крајњим потребама. Додуше, педагози су се и код нас бринули да доведу у склад многе услове и у настави и у васпитању; просвећени људи тражили су реформу наставе, нарочито средњошколске, и тежили циљу: да се деца ослободе многих предмета, од којих нису могла очекивати никакве примене у животу; а тежили су и томе да се, услед напред побројаних погодаба, и због рђаве хигијене куће и школе,

* Говор на једном састанку у Другој Женској Гимназији.

не ствара кадар младежи, истина са положеном матуrom, али физички раслабљене и уморне од таква школовања. Бесумње да је учињен неки напредак: новим реформама у настави, подизањем хигијенских школских зграда и т. д.; али да није учињено довољно, да смо и данас у очекивању оног што треба да дође — оног доброг и здравог и у погледу распореда саме наставе и хигијене школе и куће — то нам је свима добро познато. Статистика школских лекара даје потврду зато, јер вели да је од целокупног броја ученика само $\frac{1}{3}$ добро развијена, $\frac{1}{3}$ осредњег телесног састава — док је цела $\frac{1}{3}$ слабог и кржљавог састава; и да се у последње време јавља све више искрвљених кичми, кратковидости и живчаних болести код ученика.

И док се тако рђаво спроводила идеја о благостању школске деце, дотле је старање о оној другој групи, о деци напуштеној и уличној било исто тако недовољно, неизведено до краја, остало на покушајима и почецима. Дом сироте и напуштене деце на Врачару, основан и одржаван једино енергичним заузимањем пок. Николе Петровића, био је читав низ година једино уточиште и прибежиште сирочади у целој Србији. И док су његове просторије биле увек препуне, и нису могле да отворе своја врата свима невољнима, — дотле су почела да се отварају чешће она друга врата да приме своје питомце — врата казнионица и апсана. И тада су наши криминалисти и други дечји пријатељи дизали глас за заштиту деце, и указивали на путеве и начине њихова спасења. Писало се, предлагало се, говорило се, али се стварно није урадило ништа, и што се учинило, није ни из далека попуњавало потребу.

Али нарочито после овог страшног рата улази дечје питање у једну нову фазу и бројним стањем незбринуте деце и разноликошћу њихове беде, која достиже свој врхунац. Разноликост њена, велим, јер је рат страхотама својим највише погодио баш оне најслабије. Он нам је, поред пустоши, пљачкања и гробова растурених у три дела света, оставио још и децу потпуне сиротане, децу инвалиде, женску децу морално палу и напуштену децу, децу луталице и скитаче. Сву ту децу ваља прихватити, јер свако од њих не само што има права на живот, но је свако од њих један капитал и свети аманет наш. Али све те врсте невоља

њихових не лече се једним начином и системом, као што се и све болести не лече једним леком. Покушаћу да ближе расмотримо те врсте невоља дечијих и да уђемо у неке детаље.

Ту на првome месту долази *ратна сирочад*. Отац погинуо у рату, или умро од заразе или у ропству; мајке или није имало, или и она подлегла зарази, ратним невољама, премлаћена од војника. Остало сироче, или више њих, сирочићи. Ако је било својте, бринула се за њих; ако не, прихватила их је коишеница, кмет, општина. Онда смо били сви бољећи и милосрдни и налазили се један другоме. Познавала сам неколико саљанака из Београдског Округа, које су, поред своје деце, чувале и исхрањивале и децу какве далеке својте, комшије, а често децу из другог села. Све су оне говориле: „А што ћу, — да их причувам, док им се Бајо врати.“ Али у много случајева, као и у овом конкретном, Бајо се није вратио ни својој деци, ни деци оне добре помајке, и деца су остала самохрана. Такве деце — потпуних сиротама има највише.

Деца Инвалиди. И њих има много у нашој земљи. Има умних и физичких инвалида; од тога броја, 30—40.000, има велики број осакаћених баш у овом рату — деца ратни инвалиди. Има их слепих, глухонемих, умно поремећених и телесно осакаћених. Нарочитих података о бројном стању те деце немам, али по пријавама и личном истраживању, дознало се да следе деце и умно поремећене има највише из Шабачког Округа, где се бес наших непријатеља највише испољио, а има их и из јужних крајева наше стаџбине, из крајева, који су били под бугарском окупацијом. Многа од те деце умно су заостала од каквог страховитог призора. Не један је случај био, да су својим очима гледала спаљивања своје куће, вешање мајке, и других грозота. Невоља ове деце најболнија је. Човек инвалид побуђује сажалење; али дете инвалид, поред сажалења, још и страховит бол.

Женска деца морално пала. Њих такође имамо већи део из јужних наших крајева, из осталих крајева мање. Али је уопште и тешко доћи до тачних података о таквој деци, јер се такви случајеви ретко власти пријављују, но их ваља истраживати и прикупљати. Имала сам у рукама исказ једне десетогодишње девојчице из Македоније. И шта је то

дете властима причало о својим доживљајима за време рата, — то је роман какав се никад није читао, и који ни најсмелија уобразиља каквога романисијера није у стању да измисли. За спасавање такве деце и повраћај животу и друштву, потребан је нарочити надзор, нарочито поступање у нарочитом и засебном дому. Шта се све и колико учинило за њихово спасење, биће говора мало доцније, кад дођемо на реч о предузетим мерама за заштиту деце.

Напуштена сирота деца. То су деца из прве категорије потпуних сиротана, али захваћена олујом ратних незгода, удала се од свога завичаја и одала се прошњи и скитничком животу. Многа од те уличне деце лугалица одведена су у ропству у лагере мађарске и бугарске, и многа и остала тамо у лагерским гробљима; овај део који се вратио придружио се осталој уличној деци. Деца те врсте морају бити предмет наше најозбиљније пажње и старања, јер она дају из своје средине најопаснији елеменат друштвени. Неће бити без интереса да у изводу изнесем мишљење Др. Чед. Митровића, проф. Универзитета, о тој уличној деци: „Уличне деце било је у Београду и пре рата, али сада се напунило у њему и ратне сирочади из разних крајева. Остављени без икога свога, голи и боси, гладни и жедни, лугајући по свету од немила до недрага, мало по мало, ти напуштени малишани су се докотурали до престонице. Међу њима има их који нису у стању да кажу ни чији су, ни одакле су. Сећају се само као кроз сан, да их је било повише у кући, да су јели корење и купине, да су били гладни и болесни, али назива места где је то било, и имена својих родитеља, не сећају се. Мучена глађу, деца су тражила хлеба и ишла за оним који им га је нудио. Ноћивали су под стрејама, по шупама, поред оgrade, на ђубришту, по механама — просили су залогаје хлеба. Нека су се од њих од испрошене милостиње одавала и ситној трговини, продавајући машине и цигаре. Али на крају крајева, махом од њих постају крадљивци, озлоглашени апаши и разбојници.“ — Овоме да додам још један податак из истог извора. 21 октобра прошле године, од 187 лица у разним београдским затворима, било је 63 детета, а за 6 месеца код Окружног и Првостепеног Суда за град Београд, од 678 лица, прошло је кроз њихове апсане 143 детета. Ове су цифре само доказ

како се лоше спроводи у нас и социјална хигијена, јер преступ није ништа друго до последица лоше социјалне хигијене. Лепо вели Орлански у својој студији: *Руски преступници и теорија Ломброзова*: „Преступ не стварају рђави људи, него рђави друштвени услови граде преступнике из незналица и морално слабих људи.“

Биће овде на своме месту да споменемо, шта се урадило специјално за спасавање уличне деце. За њих се урадило нешто и пре рата са установом „Дома за малолетнике“, али слаба материјална средства нису дозвољавала успешан развитак и рад тога Дома. По ослобођењу рад се наставио обновом Дома, испочетка у малом размеру, али се установа развија и узима све већег полета. Она стоји под управом Министарства Правде. А према последњим вестима, то Министарство вотирало је кредит од 1 и по милиона дин. — Сума прилична за почетак, тим пре што установом рукују људи осведочени зналци тога посла и вредни раденици. Њихова имена дају нам наде да ће се њиховим заузимањем и код нас створити дечије законодавство, да ће деца преступници бити третирана пред влашћу на један нарочити начин, различан од досадањег убигачног — где се мали преступници суде и осуђују у друштву са најокорелијим зликовцима, те уместо да казна буде подстрек за поправку — она бива подстрек за нове и савршеније преступе. Нека ми буде дозвољено да овде, по писању професора Маклецова, наведем неке појединости, како се у Русији спроводи суђење малолетника. По идеји узетој из Енглеске и Америке, али прилагођеној руским приликама, установљени су такозвани Дечији Судови. „Без икакве измене норма суђења, у свима већим градовима (Петроград, Москва, Кијев, Харков, Одеса и др.) једноме од првостепених судија стављено је у дужност да суди сва дела која спадају у судску јустицију, а кривци су или жртве деца. Судство за оваква дела ослобођено је од свију свечаних облика судбенога ритуала: судија не испитује, али расписује дете или дечака, трудећи се да га не збуњује строгошћу и формом питања.“ Судија се разговара са малим кривцем као васпитач, обраћајући пажњу да задобије његово поверење, како би на тај начин дознао и све побуде које су га нагнале на преступ. Седнице дечјих судова нису јавне, јер у присуству слушалаца, дете

или се збуњује, или обратно, осећа се као мали јунак и поноси се тиме.

„У вези са тим дечјим судовима установљен је институт стралаца, чија је дужност да се брину одечи стављеној под одговорност, или су деца дата под њихов надзор, који нема ничега заједничкога са полицијским. Циљ старалачког надзора састоји се у проучавању погодаба за живот напуштенога детета, у упућивању његовом у школу, у налажењу пригодног занимања и васпитно — педагошком утицају на њега“.

„Сем овога што је изнесено, огроман значај дечијих судова је и у томе што они играју улогу своје врсте „социалних опсерваторија“. Они постепено разгледају огњишта дечијега злочинства, боре се са разноликом експлоатацијом деце, са злоупотребама родитеља и старалаца. У вези са радом дечијих судова настојавало се нарочито на што широј примени лишавања родитељске власти оних који грубо експлоатишу своју децу, злостављају их, или омогућавају њихове преступе. Усвојен је био и низ мера за борбу са развратним утицајем кинематографа и оним што Немци зову „Schund-Literatur.“

Како смо у најкрупнијим потезима уочили досад појављене врсте дечје беде, на реду је да видимо и шта смо све предузимали да је смањимо, и колико смо успели у томе. На заштити деце раде два посленика: приватна иницијатива — хумана друштва — и државно одељење за заштиту деце са разним страним мисијама. Споменула сам прво приватну иницијативу, зато што је она прва почела кретати дечје питање и донекле и убрзала решење о стварању друштвене заштите. Осим тога и зато, што приватна иницијатива има и свој престиж над државном, што она, ослобођена административних формалности, брже пружа потребну помоћ, а у исто време даје и најбоље сараднике на том пољу рада, који узимају учешћа и у раду државних органа.

Од свију наших хуманих друштава најистакнутије ради Друштво за Заштиту Југословенске Деце. Оно је основано у Водену 1917, са циљем да ради на подизању физичког и моралног здравља народног подмлатка и на отклањању свију узрока боловања и смртности код деце, првенствено да прикупља и да се стара о незбринутој деци

српских ратника, Прешавши у Београд по ослобођењу, Друштво је одмах основало свој месни одбор и почело свој посао купољењем прилога и збрињавањем ратничке сирочади. У скоро пустом и разрушеном Београду тада, Друштво се борило са разним тешкоћама и незгодама, нарочито у погледу Дома за децу. Успело се најзад да Друштво добије на руковање предратни сиротињски дом. Стекавши крова над главом отпочело се одмах са уписивањем и пријемом деце. Од новембра 1918 — до данас прошло је кроз овај Дом око 2.000 деце, а у самом Дому има свега 150—200 деце. Здравствено стање деце било је уопште врло добро, и сем ситних оболења од назеба, никаквих зараза није било, јер се домске просторије одржавају чисто и хигијенски. Око самога Дома је велико двориште и врт, који деца сама обрађују. Нарочита је пажња обраћена гимнастици и вежбањима по систему скаута. Морталитет био је врло мали: за 2 године умрло је петоро деце, и то четворо од туберкулне болести с којом су и дошла у дом.

У току 2 године Дом је у своје дворишту подигао безмало и све занатске радионице за своју децу, а подигао и дечји биоскоп са педагошким филмовима, намењен свој школској деци.

Поред Дома, Друштво је имало и 19 домова у унутрашњости, и кроз њих је прошло 900 деце; а преко својих месних одбора, који нису могли отворити какво склониште за децу — Друштво је помагало сироту децу оделом, обућом, и смештало их по занатима и породицама. И ове деце било је бројно 400.

После Друштва за Заштиту Деце, искључиво се бави децом „Материнско Удружење“. Оно прима дојенчад па до навршене 4 године. Мада установа прелази ту границу своје надлежности, она је приморана тако да чини, немајући коме да упутидете од 2—6 година. Таквих прелазних чувалишта немамо.

Установа је смештена у мањем локалу, а не располаже средствима да би могла самостално купити или зидати зграду, јер и сама живи од помоћи из Министарства Народног Здравља и општине, на коју се често чека месецима, и од чланских улога и добровољних прилога. Управа само својим ванредним прегалаштвом савлађује силне тешкоће и одржава установу.

Затим „Кап Млека“, француска мисија, која помаже дојенчад млеком и даје упуства мајкама о неговању и исхрани деце. — У питању дојенчади стојимо најгоре. Према извештајима Државног Одељења, у нашем народу смртност је њихова два и трипута већа но у другим земљама. И кад би се са довољно средстава, смишљеним и енергичним радом прегло — било би спасено годишње 50.000 деце. Цифре говоре — и оне све кажу.

Велику помоћ у оделу, обући и новчано пружио је ратничкој сирочади наше „Коло Српских Сестара“ из српског потпорног фонда, чији је оснивалац Г-ђа Мабел Грујић у Америци. Заузимљивошћу и необичном љубављу за своју нову отаџбину, Г-ђа Грујић је из Америке збринула редовном месечном помоћи 2.400 деце. У свакој, па и овој прилици кад је реч о српској сирочади, нека је част и хвала Г-ђи Грујић

Наше најстарије женско друштво, „Београдско Женско Друштво“, ради годинама на заштити наше женске деце и школске омладине. Оно је прво отворило ђачку трпезу установу која је нарочито у своје време испуњавала једино ту потребу, а кроз њене радничке школе прошле су генерације женске деце, упућене на рад и живот.

Друштво „Кнегиње Љубице“ својим установама двама домовима, у Штимљу и Урошевцу, прикупља косовску сирочад, и бори се поред материјалних незгода и са локалним, са беспримерном истрајношћу.

Дом Ученица Средњих Школа, који годинама ради на заштити женске деце. Тај Дом је за време балканских ратова претворио своје учионице у радионице за рубље рањеницима, а осим тога, његове су просторије биле увек гостољубиво отворене свима мисијама наших племенитих пријатеља, које су доносиле помоћ нашој деци и рањеницима. У исти мах, тај Дом већ две године издржава 92 ратна сирочета без државне помоћи.

Народни Женски Савез има као прву тачку, програма дечје питање. Али како је Савез својим склопом и самим именом упућен да ради само преко својих друштава, то као такав не може ни имати какву установу под својим именом. Његова се улога у овом питању своди на ширење и пропагирање идеја о заштити деце, као и на обавештавања како ће које савезно друштво у вези за државним одељењем

обавити разне послове око заштите деце. Сем тога, чланови Савеза додељени су Државном Одељењу за Заштиту Деце, Друштву за Заштиту Деце и мисијама.

Разне мисије ниших племенитих пријатеља Енглеза, Американаца и Француза — радиле су и раде и данас на благостању наше деце. Њихов рад је заједнички и споразуман са државним одељењем, и саставни део његов.

А сад долази на ред други посленик на заштити деце, — Државно Одељење. Оно са својим већим и сталним буџетом у могућности је да укаже обилнију помоћ, и да разграна заштиту деце у свима крајевима наше земље. До сад има у читавој краљевини 43 државна дечја дома и 7 државних деч. станица за нормалну децу. Од ових су 2 државна дома за глувонему децу (Загреб, Љубљана): 3 државна дома за слепу децу (Мославина, Љубљана, Земун): 4 дома за нормално посрнулу мушку децу (Пожега, Глина, Кочевје, Београд), прва три новооснована: 2 државна дома за нормално посрнулу женску децу (Пахимено, Ковечје): 3 државна дечја санаторијума (Урлвеница, Ковиљача, Локруш), 1 државна дечја болница (Београд); 1 државни дом за одојчад (Суботица).

У оснивању су 3 дома за морално палу женску децу. Безмало у сваком већем месту постоји дечје обданиште, где су радничка деца прихваћена за време док су родитељи на послу; а готово у сваком дечјем дому има разних заната. Али за извођење потпуног програма, и Државно Одељење се бори са истом недаћом као и приватна друштва, а то је материјална недаћа. Буџет за 1919 г. био је $12\frac{1}{2}$ милиона динара — сви смо се надали за ње се у току посла и разграђавању његовом он редовно повећавати. Али какво разочарење! Наредне године тај је буџет смањен за $\frac{1}{2}$ милиона. И леви планови и пројекти остали су као такви на хартији; радна снага особља троши се на смишљање од које ће се установе што одузети, да се да другој моментано потребитијој, те да се на тај начин одржи равнотежа у издацима око издржавања оног што постоји. Оних 100.000 незбринуте деце, колико их има по подацима, чекају и чекаће још не знам колико на своје спасење.

Према свему досад реченом, цео посао на заштити деце још је у стварању; он је један од најважнијих у нашој држави. Али у њему треба да узмемо учешћа сви, јер ус-

пеха ће само тако бити, ако сви схватимо дужност према нашим подмлатку, и ако смо, с друге стране, свесни опасности која нам прети, а то је пропадање целе једне генерације. Нашто нам и подизање школа, и отварање универзитета и кабинета његових, ако жив капитал наш оставимо да пропада на очиглед свију нас, свакога дана, свакога тренутка? Говорило се, и говориће се још деценијама, о проласку нашем кроз Албанију. Цео свет је упознат са том великом народном трагедијом нашом, сличном оној косовској. Али зар наша деца не пролазе још непрестано своју Албанију? Зар она нису свакога дана десеткована идући тим путем? Зар она не изгледају и не очекују када ће угледати море и спасење своје?

Да, она то очекују и траже од нас помоћи, и ми ћемо им заиста помоћи. То је и прва и најсветија грађанска дужност наша. Као што смо дужни давати држави порезу, као њени грађани, лако ћемо давати и данак за нашу децу. После ратне демобилизације, мора да настане мирнодопска мобилизација на томе послу, као што је рекао један велики дечји пријатељ. Мобилисаћемо се сви у густе редове, и нека ни један члан не изостане од тога посла. А како се то може, и шта је у стању да учини та приватна мобилизација, видели смо за време прошлих ратова. Нисмо ли ми све жене редом повреле у болнице и испуниле места не само болничарки, но и куварица, шваља, магационера и свег осталог болничарског особља? И као што смо тада биле, тако дајте речем, заражене идејом о помоћи нашим рањеницима; као што се ми жене често умето заразити прописима оне велике господарице — моде; као што се наши људи заражују партиским страстима, те не познаје ни брат брата, ни пријатељ пријатеља из друге партије, заразимо се сви сад идејом о спасавању наше деце. Нарочито ми жене, јер је тај посао првенствено наш. На помоћ људи можемо само делемично рачунати, прво зато што је свуда и сувише посла, а друго што је данас људи мање но икад што их је било. Чему нам је цео наш данашњи женски покрет, ако он нема за потку и основу наше материнске, женине и кћеринске дужности? Мајке су родиле поколење које нам је животима својим плагили Ослобођење и Величину, мајке ће опет подићи и спасти читаво једно поколење тих мученика,

Две су ствари пред нама: или ћемо и даље ширити границе гробља и низати оне мале хумке једну до друге, и отворати из године у годину све веће буџетске кредите за стварање нових казнионица и апсана, или ћемо прикупити, васпитати и одржати једно снажно и здраво поколење, које ће једнога дана узети у руке све послове своје земље.

Даница Дим. Христића.

О еманципацији женскиња.

На помена. — Уредништво је замолило Госпођу Хришћину Бошковић да уступи Женском Покрету своје предавање О еманципацији женскиња, држано на светосавској забави у Ђуприји 1889. Госпођа је била тако љубазна те је у пропратном писму навела и неколико интересантних детаља о томе како је њено предавање било примљено и на који начин је у грађанским круговима коментарисано. Све то — и предавање и писмо — сигурно ће занимати наше читаоце, а вреди да се објави већ и ради тога што је Госпођа Х. Бошковић наш први поборник у Србији за женска права.

Чим је био објављен програм забаве — пише Госпођа — одмах се по чаршији и за кафанским столовима почело говорити о необичној теми, Интелигентнији свет радовао се што ће на једноме паланачком концерту да чује нешто ново, а не вечито оно стереотипно: „Растко је био син Стевана Немање...“ Али простијим људима никако се није свиђала чудна страна реч еманципација, а још мање им се свиђале њене свентуалне последице у пракси.

„Шта, зар она да буни наше жене с еманципацију? говорили су запрепашћени паланчани. Она да ги учи да се изравњавају с мушкарци?, Зар што год човек има право, да има и жена? Зар кад ја увече дођем кући и пружим ногу да ми жена изује ципеле, а она да каже: Не могу, бога ми, и нећу. Ја сам „еманципација.“

После таквих коментара следили су прво љубазни савети да се о еманципацији не говори; а када то није помогло, паланчани су почели да прете. Газда и газдарица силно се били забринули шта ће да буде са њиховом госпођицом, и наговарали је колико год су могли да промени тему. По чаршији и по кафанама причало се како ће под сто за којим се држи предавање да пусте неколико мишева, — „па ће она да кидне, и неће имати када говорити женама да буду равне с људима“.

Али нашао се тада један официр који је љутито претио да ће зло проћи ако се когод усуди да пусти ма и једног миша. Та претња помогла је толико да је предавање било саслушано до краја, а потом опет се дуго о њему говорило и сваки га је коментарисао на свој начин. Некоји

из чаршије предусретали су госпођу са подсмехом, и кад год би прошла поред њих, увек су јој подругљиво добацивали: еманципација!

Предавање, као занимљив и важан документ из прошлости, штампана се без икаквих измена.

Поштована господо и госпође,

Изабрана од мојих колега да вас у име свију њих поздравим, радујем се што вас у тако великом броју видим, радујем се јер видим на вас је ова племенита целъ забаве јако заинтересовала и из дубине душе потресла, те се искуписте на овом месту да заједнички с нама — њиним учитељима — приложите колико је ко имућан, за што вам срдечно благодарим.

Да вам говорим о „фонду сиромашних ђака“ или о данашњем празнику, мислим да није нужно, пошто је то до сада више пута чињено. Но ја сам изабрала сасвим другу тему — тему која до сада бар на овом месту није никада на јавност изнесена, а то је о „еманципацији женскиња,“ т. ј. о равноправности мушких и женских.

Пре много стотина година људи су држали жене као своје робове, или као створења за која је само кућа и оцак. Као неку милост оне су од својих мужева изгледале да им што учине, а најсрећније су биле ако им и по коју лепу реч прозборе. Доцније су добиле право да могу излазити у друштво, да се могу слободније кретати у околини; али ипак ван своје куће оне ништа више нису знале,

Мало по мало почеше и оне да увиђају у каквој се неједнаком стању налазе у погледу на положај мушких, мало по мало почеше се и њима отварати очи; али и ако се све то увидело, онег шта су оне могле саме себи да помогну. Женски је ум веома неразвијен, женска је рука слабачка, да би се могла умно или телесно у борбу с њима пустити. Трпеле су сироте, чекале су, надале се да ће некада доћи и тај дан, да се ко и за ту „пасторчад друштва“ заузме; да ко и ту „половину човечанства“ у заштиту узме. „Трпен спасен“, вели наша пословица. Дође време кад се из многих уста зачуше речи: „еманципација женскиња, еманципација женскиња“.

Од свију бораца на женском ослобођењу заслужују

особито да се спомену; Џон Ст. Мил, Чернишевски, Светозар Марковић, Пера Тодоровић и Васа Пелагић.

Стуарт Миљ написао је читаву књигу „Потчињеност женскиња“, и дубоким својим писањем, тражењем и изучавањем дошао до тог резултата: да се и женске потпуно могу умно развити као и мушки, да оне ни у колико не уступају у умној способности, и тим победио све оне који доказиваху да је женска по самој својој природи — по душевним особинама — различита од мушких и неспособна за такво усавршавање.

Да се заиста и женска може исто онако развити умно као и мушко, ево нам примера на Циришком Универзитету, где толике женске издржаше сјајно докторске испите, добише докторске дипломе и у свему беху признате равне мушким у тој струци. Многима је позната и једна наша Српкиња доктор у Београду. Према овоме, шта ће сад да кажу они који доказиваху да је ово немогуће, и који хтедоше да направе две психологије, мушку и женску, т. ј. који веле да се умна радња не врши по једним истим законима како код мушких тако и код женских. Наука тврди противно овоме — а то је да се ум подједнако развија као код мушких тако и код женских.

Паметнима би се свиделе оваке резолуције, а шарлатанима, наравно, не може се забранити да се пред простим светом продуцирају хотећи да оснују двојаку психологију, т. ј. двојаке душевне радње. А што је наше женскиње умно много заостало за мушкињем, нити је крива томе њихова природна конструкција — нарочито мозак — нити пак оне саме. Надри образовани људи доказивали су да је то по природи да буде женска плашљива а мушкарац храбар и одважан. Женска је, веле, прикривена и лукава, а мушкарац отворен и искрен; женска дуга коса, а кратка памет, итд. итд. Ово је дакле могла само надри-интелегенција да говори, а паметни су доказали да и ако има различних особина између мушке и женске нарави, да то не долази од саме природе женскога створа, већ од правца васпитања, прилика и рада у друштву. Дакле крив је правац васпитања у школи, друштву, књижевности и сваким другим приликама, а не оне саме.

Рекох да је томе криво васпитање у школи и друштву, па да видимо је ли то баш истина тако.

Прво о школи. Да ли наше женске школе — какве су некада биле, а и данас какве су — дају онакво образовање женскињама какво добијају мушки у школама, и какво би требало да добијају, па да одговоре потпуно свом позиву и као чланови породице и ка равноправни грађани с мушким? Не! Организатори школа друкче су образовали мушке а друкче женске. Мушкима су давали више образовања, а женске су стварали само да буду писмене, па онда кажу: Женске нису способне и нису заслужне равноправности са мушким.

Данашњи медицински универзитети у којима изучавају медицину и мушки и женске подједнако, јасно потврђују да кад би се подједнако образовали, — женске би биле као и мушки у погледу способности, И кад буде већи број образованих жена у разним струкама, тада ће се најзагуцанији назадњак уверити да је његова сумња у женску способност неоснована. Мушкиње самовласно више се користи образованошћу и науком уопште него женскиње, па се онда поносе својом свешћу, а женскиње исмевају што нису као они, а заборављају да им нису дали ни услове да могу бити као они. На ово би многи завртели главом и насмејали се кад чују да се момци и девојке уче заједно, па без икаква скандала; али не треба да је то тако чудновато и смешно, јер где потпуна образованост влада, ту скандали престају; а какав је ко овако о другима и мисли. И с економског гледишта прека је потреба да се жена изједначи с мужем, јер би се на тај начин људска снага удвојила. То доказују сеоски радови, у којима се и жена подједнако разуме колико и муж, па ако она не ради више, зацело мање не. А у колико је жена неразвијена у образованом друштву, у толико се мора више бавити којекаким тричаријама; али ако што и ради, она по свом незнању троши много више и времена и материјала на то. Стога од неко доба почело се све од чарапе и кошуље да купује из фабрике. Па чак и јело са узима више из гостионица него што се код куће кува. Шта онда остаје жени да ради? Као што рекох, или да се бави тричаријама или да не ради ништа, као што се и опажа у већем свету и вишим сталежима, где се жена чува као нека ретка биљка у стакленој башти.

Али ако се призна да је жена тако исто привредна снага у друштву, онда јој се морају дати и сва средства да ту снагу развије, и да јој се дају сва грађанска и политичка права као и човеку, да утиче на уређивање свију друштвених одношаја, на издавање свију земаљских закона, те тако *економно независна* женска мора бити и *правно независна*, а иначе једно без другог права је бесмислица. Жена без права — потчињена и слабија — принуђена је да се учи лукавству и обмани, стара се да ма како завлада мужем и да га потчини својој ћуди. У данашњем свету већином не саставља мужа и жену *љубав* већ *јачун*; свака страна чини пазар са своје стране, и свако гледа да што боље пазари. Отуда онај лов младожења и млада, отуда сујета, кићење, кокоте, раскош с обе стране, да се покажу какво сјајно место заузимају, и отуда после борба с другим људима који желе да своје такмаце надмаше.

Има ли ишта неморалније од ове трговине између мушког и женског, ово узајамно варање и хватанье на „удицу“ пре свадбе? И ово све долази отуда што женска није господар од себе.

Кад се код нас говорило о „еманципацији“ жењскиња, увек се налазила нека врста „еманципатора“ који под еманципацијом разумеју то: да жена мало боље изучи природне науке и да уме боље да кува јела за њихова благоутробија“ и да уме боље неговати децу, т. ј. да постане вештија куварица и дојкиња.

Има опет друга врста људи који на сва уста вичу против женског образовања и слободе, говорећи да жена која се на науке ода, не може бити добра домаћица и добра мајка. Овако што мора се од свег срца сажаљевати, а тим више што се и данас то чује, па још од оних који би, према времену и духу, требали баш напротив да крче пут „еманципацији.“

Ми овакве људе можемо само да упутимо на оне куће у којима нису домаћице образоване, па опет раде слушкиње, куварице и вешерке; дојкиње доје им децу, а дадиље или гувернанте чувају их после; а има домаћица образованих, али се ипак не стиде посла, но у својој кући саме раде. Има дакле изузетака и тамо и амо. Паметна и еманципована жена уме и своје домаће послове и своју материнску дуж-

ност тачно да испуни, а притом опет као грађанин да буде од користи својој отаџбини и своме народу *гајећи му слободне грађане*, јер само слободна мати може одгајити слободног и карактерног човека, а робиња не.

Толико о школи. А сад да пређем на друштво. Врло лепо казао је један писац књижевног прегледа у једном журналу — узев на се улогу једне женске, — да у првом добу омладинске периоде, када је почела дремеж да пада с очију и кад су се први пут мушки здружили са женскињама на некакав бајаги заједнички рад, па о чему су онда мушки говорили женскињама? Говорили су о љубави, о лепим очима, умиљатим погледима, дражесним устима. Па јесу ли на тај начин женске криве или мушки, који бар ту не заузлаше своје навике, па да се свом енергијом заузму да у њима побуде вољу на озбиљан рад и на бављење разумним пословима.

Дакле ко је крив? Без сумње они од којих се очекивало светлило, у чијим су рукама сва средства којима би могли исправити друштво, исправити и сами себе и нас.

Ви та средства на зло употребљујете, и зато сте ви, мушки, кривци а не ми женске. Ви сте долазили у наша друштва да се удварате, да кокетирате, да се забављате, а не да нас чему добром научите. Једном речи: уместо да нас уздигнете на светлу висину, у коло разумних — мислећих људи, ми смо вас свукле у нашу низину интригирања, сплеткарења, оговарања и беспосленог живовања. На кратко рећи: ви сте мушкарци од нас направили пусте и празне женске, неспособне да се заинтересују и да се свом душом и срцем заузму за какав разуман и користан рад; и на таквом земљишту — које сте ви припремили — никло је код нас женскиња оно што ви приписујете нашим природним особинама.

Па је ли се од тога доба до данас у колико изменио појам о положају женскиња, и ако јесте, је ли у корист женскиња? Јест, појам о положају женских у држави, као организованом друштву, измењен је у корист женскиња нарочито после велике француске револуције, која је дала сасвим други правац друштвеном уређењу *рушећи доондашњи аисолутизам*, а истичући право, слободу и једнакост. Она је и женскиње по положају помакла унапред. То се види по томе што се од тада поклања већа пажња школовању

женскиња, и што оне добијају државну службу у разним струкама. Па чак ако хоћете и ово садање давање виђенијих места у уском кругу друштва, знак је да се женскиње добро цени, и ако се ово не ради из обзира на њина грађанска права, већ из „етикеције“. Ну, кад се погледа на историски развитак грађанских права код људи, види се да и право женскиња иде истим путем, само што је право женскиња изостало од права мушких. И доћи ће, заиста, време, кад ће женскиње стићи мушке и повратити своје отето им грађанско право, које им је постепено одузимано само на основу преимућства мушке телесне снаге. Ето од куда мушкима ово право.

Ја још нигде не нађох написано нити ми пак ко могаше казати : од куда мушкима овај положај и ова права у друштву и ко их њима даде, кад их женскињу оспоравају.

На завршетку овога говора молим да ми се не замери и не каже да је *сувише рано за наше женске* и да је то само *идеално*. На прво одговарам : да јесте рано, — пошто код нас ни сви мушки још немају подједнака политичка права; но да треба спремати земљиште *нашим млађима*, и што се пре неко дело почне, пре се и дочека свршетак; а на друго могу рећи да је свако *остварено напредније начело* било прво *идеја*, па тек прошав кроз борбу — остварило се. Добре стране решења овог друштвеног питања не може нико порећи. Може се само казати да је за сада неостварљиво; али развитак науке, свести, и културе крче овом питању пут. Овај историски прогрес врши се полако, као и сви други. И ко год верује у велики прогрес, који је до сад учињен у човечанству у сваком погледу, вероваће и у остварење овог питања, само што ће ово бити у далекој будућности.

Христина Миленковић — Бошковић

О јавном говору.

Да ли се јавни говорник рађа или постаје? И једно и друго, у сразмери која се мења код сваке поједине личности. То је увек стара, неразрешљива загонетка природе и васпитања која се противи анализи. Тако се може десити да рођен бегедник, због недостатка вежбања; не успе да ухвати

и задржи лаки етер генија, док говорник осредњег природног дара постиже одлучношћу и стрпљењем велики и делекостижни утицај.

Лепо говорити је несумњиво тешка, зато што је сложена вештина. Што је она још увек сразмерно ретка, за жељење је, јер је то једна моћ од највеће вредности. Човечанство стоји на раскрсници. Идеје које су досад сматране као основне сад превиру. Више но икад данас се може згодно рећи „*du choc des opinions jaillit la vérité*“.* Штампане ствари, то је роба на пијаци која треба да се говором пре ради данас више него икад раније у историји света.

„Језик је вагра“, а сила која га покреће и води, то је моћна енергија мисли. У колико се више схвата дубока истина да је ум крајња стварајућа сила, у толико се појачава потреба за исто такву примену те силе; а свако средство да се допринесе корисној вези између мисли и говора, који је њен израз, треба због тога да се искористи до краја. Јавни говор је једно од тих моћних средстава.

Велики производи народног жавота зависе највише од психолошких услова, које ми просто називамо стање душе. Оно је то што значи више од свега. А оно се у многоме ствара и мења убедљивошћу речи, толико да су велике речи мењале ток историје. У животу једног народа на свакога се грађанина рачуна, и према томе излази да се способност говора сваког образованог грађанина треба да развије, да би се употребила кад буде нужно. То је и женина дужност. Њен менталитет тако психички, тако суптилан, тако интуитиван, истиче је као нарочито створену да употреби свој дар говора. Нецењиво добро могло би се учинити женским говорницама темељно спремљеним за свој посао, које би третирале грађанска, индустриска и социјална питања у широким и пуним симпатије потезима по свима местима у држави.

У овоме правцу већ је извршено сјајно дело, а још више треба да дође. Али с обзиром на потребу народа и на несравњиву погодност данашњег времена, ми се још увек морамо питати, зашто је тако сразмерно мало жена у првим редовима говорника, а зашто много више њих нису ни ступиле на то поље? Мора да има знатан број оних које неодре-

* Из судара мњења избија истина.

ђено осећају у себи моћ, али које из једног или другог узрока пропуштају да је развију и примене, или због стидљивости или неодлучности дрхте на обали и не смеју да запливају. Неке из недостатка усредсређеног и истрајног труда остају осредњи говорници, а то је још више за жаљење, јер рђав говор може и најбоље расположење да претвори у досаду. Друге чекају да им се да прилика да узму низ лекција из говора. Такво учење је од велике вредности, али није апсолутно потребно. Многе од наших најбољих жена говорника самоуци су.

Само је једна ствар неопходна. Мора се имати одушевљења. Ништа друго не може да замени онај полет који је потребан да нас изнесе кроз непријатно осећање због делимичног неуспеха. Нити може говор само ради говора или ради ефекта да покрене планине. Дубоко и горући мора лежати у срцу скривена динамомашина снаге.

Од ове резерве енергије мора да произлази живи организам говора у својој суштини. Он ће имати скелет од мисли са односним деловима; а мора бити одевен месом и носити леп облик, а црвена крв мора да струји кроз њега да му да јаку животну силу. Слушаоци треба да могу да схвате јасну скицу и да прате једну по једну тачке које се нижу, од којих свака зависи од претходне и прелази глатко и логично на следећу. Свака тачка мора да се бражљиво изради раније и да се обогати са више или мање детаља. Говорник треба да освоји слушаоце својом директном мишљу. Погрешка је облетати око једне идеје са намером да се доведе до ње. Ово збуњује и замара слушаоца. Реченице треба да су концизне и да иду право циљу; али кратке реченице не смеју се сувише употребити, јер ће ефекат бити искидан и непријатан. Данашњи говор треба да је импресионистички, али не претерано у стилу, јер може да изађе из њега један ћошкасти футуризам. Гестикулацију је обично најбоље избећи; она може врло лако да постане претерана и смешна.

Онда односно самога гласа. Владање гласом најважније је, али се може сигурно рећи да најбољи говорници нису свесви тога владања. Ако се то природно постиже, онда је боље и не мислити на ње а. Али би многи добро учинили да узму једно две лекције из правилног дисања и изгова-

рања. Глас који „удара на нерве“ поквариће и најбољи говор. Опасна је навика у говору да се глас подигне на више тонове услед узбуђења. Потписана је чула једног великог беседника који је изразио своје дивљење за једну жену говорника што је она стално држала свој глас на истој висини. То не искључује модулацију, а далеко је да произведе монотонију. Слушаоци се могу придобити у великој мери чаробношћу гласа. Што је више слушалаца, ту толико спорије и јасније треба сваку реч изговарати. Викање промашује ефект. Жаргон и дијалект су опасни, а извештачен изговор или говор кроз нос фатални.

На почетак и свршетак говора треба обратити велику пажњу. Неки говорници дају утисак да не знају да отпочну; други, да не смеју или не могу да престану. Не смемо забравити да слушаоци нису ту да се вежбају у стрпљивости, него да се убеде, да се покрену, и ако се ово постигне, они морају бити задовољни. Завршетак закључака и чак и реченица такође је важан. Сваки закључак мора се завршити одређено и одсечно. Развученост или увијање издаје слабог говорника.

Памћење је можда највећи узрок бојазни и збиља истинска тешкоћа, и то не само за почетнике. Већина можда чак и највећих беседника могу да признају да су имали моћна искуства у томе. Прва опасност је ако се изгуби континуитет мисли. Може човеку бити непријатно што је заборавио да изнесе оно што је сматрао да је најбоље, али слушаоци остају несвесни тога губитка. Вероватно најпоузданије средство да се осигура од изневеравања памћења то је навикнути се у мислима гледати на идућу тачку. Ако се почне предосећати опасност прекида мисли, мора се по сваку цену ухватити за неку мисао и застати. За неколико тренутака ситуација ће се по свој прилици поправити. Ова способност гледања унапред може се постићи само постепено, она ће се много потпомоћи сталним вежбањем у самоћи рецитујући гласно један говор са непоколебљивом одлуком да се осигура идућа тачка без икаквог прекида. Нема ничега рђавог у паузи; напротив, она често има дејства дотле док су слушаоци сасвим сигурни да је она намерна и да није постала ни од прекида мисли ни од страха, и претпостављајући такође да смо ми сами сасвим сигурни како ћемо и кад наставити.

Говорници треба да се вежбају да говоре без прибе- лежака. Један говор који не прибегава чак ни најмањим „невидљивим“ цедуљама од највећег је дејства. Али је добро имати неколико кратких подсетника при руци у слу- чају прекида мисли, чији је узрок обично страх или умор. Сазнање да се има неколико прибележака у резерви, то је чудно дејствујући чувар против овог облика нервозности.

Много зависи од способности моћи оценити публику. Ово је донекле магнетично и интуитивно, али се може у великој мери стећи пажњом и усавршавањем извесног при- сутства духа. Једна пуна дворница радничког света којему је потребно да има све конкретно, воли да зна мало о самом говорнику и његовим или њеним искуствима. С друге стране, аутобиографија саопштена образованијим слушаоцима тешко да ће моћи бити цењена. Мало ласкања дејствује ма- ђијски. Паланачка публика постаје одушевљена кад чује да јој се честита на њеним грађевинама или установама или њеном напретку. Ако треба поменути какве недостатке, боље их је прислонити на неку другу замишљену средину. Сви волимо да критикујемо „друге људе“.

Да резимирамо. Говорници треба да кажу шта мисле и да мисле шта кажу. Они треба да употребљавају речи које изражавају прави смисао и да никад не буду немарни. Употребљени докази треба да одговарају тицу публике ко- јој се обраћа, а примери и објашњења да буду савремени и где је могуће локални. Храброст, непосредност и симпатија могу да задобију неочекивани триумф.

Напоследку, краткоћа је душа духа који је мудрост. Мудрац каже: „будалин се глас познаје по множини речи“. Чертдесет до четрдесет и пет минута, то је просечна мера човечје способности слушања. После тога може наступити пресићеност и несварљивост. Слушаоци треба да оставе сто гладни. Ако нам после пуних четрдесет и пет минута кажу: „Па то је било кратко“, или „Могло би се слушати целе ноћи“, онда можемо бити задовољни.

С енглеског превела

М. Крстић.

М. С. Далтон.

Напетан Коста.

Као што уопште све из Европе код нас долази веома споро, тако је и са феминизмом, или боље рећи, начелном дебатом о праву жена. На Западу је то питање пречишћено: у теорији женама су призната сва права; у пракси даје им се колико се мора.

У последње време изашло је у нашим дневним листовима неколико чланака о женском праву гласа. Ти чланци нису толико јаки по аргументацији колико су интересантни по резонувању, као и увек кад су жене у питању.

Узгред само хоћемо да се осврнемо на један доказ који употребљавају, или боље рећи злоупотребљавају, веома често и феминисте и антифеминисте. Док феминисте веле: дајте жени сва права, пустите је у политику, јер како ће научити да плива онај који се не уведе у воду, — дотле антифеминисте: не треба жени дати сва права одједном, јер онај који хоће да научи пливати, не уводи се одмах у највеће дубине, но постепено. — Врло многи воле да пореде државу са бродом, а политику са океаном. Па док једни мудри државници сматрају да је најбоље држати државни брод у устајалом плићаку Распућинове Русије, други држе да га треба, као Виљем немачки, водити на Сциле и Харибде, четвртије, бездне, пучине и т. д.

Жене не претендују да им се одмах дадне право вођења државнога брода, али траже право гласа да устану против оваквог експериментисања у политици на штету целокупног друштва. —

Исто тако неки воле да пореде политику са блатом, те не желе да жене са пиједестала породичних силазе у политичко блато. Жене сматрају да је сасвим у реду да се из политичког блага не долази за посланика у народну скупштину, већ да се са пиједестала породичног иде на пиједестал народне скупштине, на форум народне воље и свести.

Један чланак у *Самоуџрави* са потписом R.] пресеца и код нас сваку дискусију о женском праву гласа. При претресу нацрта Устава у Уставотворном одбору највише су пледирали да жене добију право гласа клерикалци и комунисте. Г. R. вели да су врло добро познате побуде из којих

се крајња левица и десница у парламенту слажу у питању женског права гласа. Женама је сасвим свеједно из којих ће се узрока разне политичке странке заложити за њихово питање; њима је главно једно: да су њихови захтеви оправдани. — И као год што жале да саме не могу бити у одбору уставотворном адвокати своје сопствене ствари, тако им је једна сатисфакција кад се други за њих ангажују, без обзира на побуде.

Но тежиште целога чланка ово је: „право гласа за жене јесте један захтев који теориски не може доћи у питање“. Дакле, теориски, право гласа за жене не подлежи, или бар не би требало да подлежи дискусији, кад се то чак и у *Самоуправи* скида с дневнога реда. — „Оно је у осталом довољно признато у владином нацрту устава. У чл. 42 стоји: закон ће решити о женском праву гласа“. „Могло би се до душе“ вели се даље, једном другом формулом боље стилизовати. То би било да се рекло као у новом белгиском уставу: начелно се признаје право гласа женама, а законом ће одлучити кад ће то бити. У овом смислу имамо утисак, могла би и влада пристати на измену“.

Овај став нарочито јесте једно драгоцено признање: белгиски случај је просто један класичан пример како се теорија и пракса не морају потпуно да поклапају, него напротив, нешто што је теориски сасвим оправдано, на другој страни, при примени може још увек долазити, и долази у питање“.

Ово може бити један класичан пример како влада пристаје да једном руком женама да право, а другом одмах узме, ту се никад ниједна влада није колебала; али код класичара није се двојила теорија од праксе, јер су они говорили: *concordet sermo cum vita* — нека се говор слаже са животом.

Ниједна се влада никад не устеже да једном реду призна право његово само на хартији, а не *de facto*. Кад се узме у обзир како су људи у нашој земљи пролазили са оним правима која су им *de facto* дата, чим се само или влади или владиним скупштинама прохтело да им иста одузме, — онда жене имају мало наде да њихова права неће остати само на хартији.

Иза овога признања и „класичног примера“ стоји она историска истина: кад год је који ред грађана у држави тражио, а не отимао своја права, добијао их је, не у колико је то максимум његових оправданих жеља захтевао, него у колико је то минимум интереса или владе или осталих јачих класа допуштао. Тежиште питање је увек у томе: да ли је јачи онај који тражи, или онај који даје.

Жене ће у кратком времену морати добити право гласа, али баш када, то ће зависити: или од развијене свести жена, или од савести људи.

А док то не буде, нама се и нехотице намеће један тип људи, кога је у породици одавно нестало, али постоји у држави, у односу према женама, нарочито запосленим у државним надлештвима, које право гласа као да највише и тангира.

Давно некад капетановао је обесно у капетанији г. Коста, и господовао у кући на страх г-ђи капетаници — Кад је г. Коста морао, *polens, volens*, да изиђе заједно са својом женом, онда је ишла прво ђилибарска муштика, па капетан, па у пристojном одстојању капетаница. Изванредно ретко разговарао је Коста са својом лепом половином. У тим ретким приликама жена му је морала говорити „ви“ Г. Коста, а само кад би г. Коста био болестан, он би се онда понизио да одигра „жандара“ са „госпојом“. Али је увек морао он добити партију. Да не буде ларме, жена је свагда тако и удешавала. Али јој се једном измакло једно драгоцено признање, за које бисмо хтели да се не заборави. После завршене једне игре грми намрштено г. Коста: „Шта је? кој колико иде?“ А госпођа хладно одговори: „Ја имам карте и трефове, ал' ви, г. Коста, идете пет!“ Тога типа људи, на срећу, како бар ми мислимо, у кући више нема. Али се он још виђа и чује у држави кад су жене у питању.

У пошти, у телеграфу, у министарствима, у школама, све до европског рата овако су запослене жене говориле: „Г. Г. шефови, начелници, управитељи, директори, ми имамо савестан рад, спрему, професору, докторате, ал' ви, г. Коста, идете пет само зато што гласате“.

И зато и сад: свако велико R, које напише чланак у *Самоуправи* или другом листу, и тврди да је друго теорија, а друго пракса кад су у питању грађанска права половине нашега народа, свију жена у Југославији, — иде пет само зато што има уза се истинске жандаре.

Милева Петровић

Интернационални конгрес за васпитање домаћице

Трећи интернационални конгрес за наставу за домаћице одржаће се у Штразбургу 28, 29, 30 и 31 јула 1921 год. Само савезничке и неутралне државе могу бити заступљене.

M. elle Belugon, директорка лицеја младих девојака у Штразбургу, учинила је ватрени апел на све своје колегице у корист блискога конгреса. Она сматра да је од интереса за Елзас, и остале земље, да схвате и дознаду шта се све у Француској учинило на спремању девојака и жена за практичан живот.

Спремање за мајку и домаћицу било је пређе остављено само случају. Наставницама и директоркама лицеја и колежа скренута је пажња да брига за спремање добрих домаћица и грађанки припада поглавито њима. Оне су прихватиле сваку и најмању иницијативу, радиле у томе правцу толико, да сад с поносом смеју рећи: Француска може бити учитељица другим земљама и у васпитању домаћица.

Конгресу треба да се поднесе један елаборат добро документован :

1) о редовним течајима — из хигијене, домаће економије, практична морала, шивења, кројења. Курсеви — како су схваћени? Књиге, Композиције. Резултати.

2) о курсевима ручног рада — како су постали?

3) о домаћинским течајима у лицеју и колежу. Ко их издржава? Како су схваћени? Инсталације (фотографије). — Програми. Резултати. Жеље.

У овоме раду наставница и директорки женских лицеја и колежа у Француској на стварању домаћица и жена за практичан живот види се најбоље онај велики утицај жене уопште на друштво. То је оно женско схватање околине као своје најближе породице. У исто време то су и државнички разлози због којих би требало поклонити највећу пажњу спремању и образовању наставница.

Шта су наше женске гимназије — једине школе за женску децу — учиниле за васпитање грађанке, спремање домаћице и практичне жене?

Кад су наша женска деца у питању, онда има две крајности: или се њима није допуштало похађање гимназије, или су се образовала и васпитавала по истим плану и про-

граму као мушка деца. — Тако васпитање које не одговара ни природи, ни животу, мора имати својих граница.

Наше женске гимназије, и ако су богатиле ученице извесним знањем нису им давале ни грађанскога, ни практичнога, ни домовинског, ни социјалног васпитања.

Може се рећи: гимназије имају свој нарочити циљ — спремање за универзитет и рад интелектуални.

То би донекле било тачно, кад би се смело испустити из вида, како је свака интелектуалка, хтела не хтела, вршила макар какав умни посао, приморана да, ако не увек, а оно с времена време, буде домаћица и врши кућевне послове. То је и корисно за здравље интелектуалне раднице, јер утиче нарочито на нерве заморене дугим седењем.

У данашњем тешком, мучном и скупом времену, женски рад или се не предаје у женским гимназијама, или само у нижим разредима, и то увек са потцењивањем, као нешто сасвим споредно. Предмет који је од неоцењене практичне вредности, а и јако васпитно средство за развијање солидарности код ученица, ставља се на последње место! *Virtus discenda est*. Да, врлина се мора учити; добром другарицом, свесном грађанком, практичном женом, вредном радницом не постаје се случајно. Свака жена која зна да кроји и шије чини данас огромну уштеду. То је један од најбољих начина за сузбијање скупоће. Само код нас женска деца, па и госпође, не чине никакву употребу од својих руку.

У самим гимназијама женским курсеви, часови за домаћу економију, кројење и шивење, вртарство, хигијену, грађански морал, од неоцењене су вредности и преке потребе за нашу женску децу, на чије се васпитање не обраћа доста пажње.

Једна неправда која се увек чинила наставницама гимназије ево изразила се као једна штета за саме ученице, ђачке родитеље и цело друштво.

Наставнице средњих школа никад нису питане за мишљење о васпитању женске деце. У женским гимназијама директори нису жене, што је може бити случај само још код нас, него људи. Ми остављамо остале разлоге због којих у женским гимназијама не би трабало да буду директори људи, на то ћемо се другипут вратити; сад бисмо хтели да скренемо пажњу матерама само на ову ствар: је ли могуће, је ли природно да се управа женских гимназија повери и

даље људима, кад су они по природи својој неспособни да уоче, да задовоље баш ону најпрешнију потребу за женску децу: њихово васпитање и спремање за практичан живот. Женско дете остављено случају, без солидне спреме, у том погледу само је упола жена. Сад жене грађанке имају реч. Јер женско питање јесте питање средње класе код нас.

Француским женама, наставницама, директоркама припада част да су разбиле оно погрешно мишљење о Францускињама, које су у иностранству о њима створили људи, књижевници, по романима. Сад Францускиња није више кокета, која бездушно вара и мужа и пријатеља, већ најбоља домаћица. А за доказ томе биће за време конгреса изложба ручних радова свију врста, шивења, кројења, консерви, слатка и т. д. и т. д.

Све пошиљке треба слати франко до првог јуна —
M-elle L. Belugon 15, rue Brüllée Strassbourg.

Милева Петровић.

Шта пишу наше ученице*.

I

Каква треба да је модерна жена

Модерно друштво створило је и модерну жену. Данашња жена није више онаква као што је била пре неколико десетина година, она не личи ни на ону жену од пре само неколико година. Жена се модернизовала, јер у данашњем друштву она није ни могла ни смела да остане са својим старим начином живота. Данас се од жене очекује и тражи много.

Пре је жена била само маги породице, водила је кућу, јер се то само и тражило од ње, то је била њена једина дужност. Али су се прилике мањале, па се мењала и жена. Она је осећала потребу да се што више просвети и обраћала је све већу пажњу на своје образовање, тако да је успела да стане упоредо са човеком. Увек запостављана,

* Под овим насловом доносићемо најбоље задатке наших ученица, ако је тема таква да одговара програму нашега листа.

увек укоревана својом слабошћу, жена је неуморним радом дала доказа о својој снази и способностима којих ни сама није била свесна, а данас она у томе ни мало не уступа мушкарцима.

Жена је постала модерна, али, изгледа, она није потпуно разумела и озбиљно схватила свој положај у данашњем модерном друштву.

Жена данас ради. Не задржава се она више само у породици, већ излази из ње и узима учешћа у јавном раду, врши исте оне држности које и мушкарац, јер зна да јој је то сада врло потребно; али оно што се њој, како изгледа, чини најважније, оно што јој се највише чини модерно, а што је, напротив спречава у напредвању, то је сувишно обраћање пажње на своју спољашност.

Истина, кад се каже *модерна жена*, онда се пре свега види њена тоалета најновије моде, али то долази стога што је код нас појам модерне жене врло рђаво схваћен.

Не знам, можда и ја немам добро схватање тога појма кад кажем да модерна тоалета не чини жену модерном, али ја друкчије замишљам модерну жену.

Бити модерна не значи имати модерну хаљину, понашати се као мушкарац и тражити и оно што је немогуће.

Жена ради, она уме да ради, али кад јој они који су је натерали на рад и који траже да ради, не дају и право које заслужује својим радом, онда жена уме и мора да се бори. И у тој борби жена ће успети само тада, ако буде истрајна и јака до краја, ако и њен морал у борби буде сталан и јак.

Модерна жена не сме никада заборавити да њен морал мора бити висок да се он не може на брзу руку модернизовати.

Ма колико радила, ма какво место заузимала, жена ни у једном моменту не сме заборавити да је она *жена, маши*, да од ње зависи васпитање деце, да се никада не сме сасвим одвојити од породице.

Стана Спасојевић

VIII разред.

II

Какве смо и какве треба да будемо.

Када бисмо ми хтеле потпуно искрено о себи да говоримо. нашле бисмо више рђавих но добрих особина. Но

утеха је што се многе наше рђаве особине могу лако поправити, само да је мало више стрпљења и воље.

Колико ја видим, нама много што шта недостаје. Прво, ми нисмо довољно свесне дужности и своје задаће у животу. То је основно и највеће зло из кога потичу многа друга.

Да је већина од нас несвесна дужности и задаће своје у животу, доказује наша површност схватања и учења у школи, па и ван ње у свима пословима. Ми све радимо овлаш, једва додирујући оно што је теже, не улазећи у ствари дубље. Ми као да се бојимо дубина, и ако знамо да на површини земље јесте само земља, а да у дубини можемо наићи и на злато.

Нама је, непозната задаћа која нас, садашњу женску генерацију, очекује. И ако продужимо овако, ми не само што нећемо бити боље од ранијих женских генерација, него једва ћемо успети да будемо бар као оне. И то је жалосно.

Поред површности, опажа се код нас и расејаност, што чини велику сметњу нашем личном усавршавању. Имала сам прилике да посматрам једну ученицу најстаријег разреда, иначе интелигентну, која не може да упамти лекцију прочитану трипут узастопце. Наша пажња је растројена, растурена је на пуно разних ствари, тако да је усредсређивање мисли на један предмет код неких врло тешко.

За ове и остале наше мане — особито оне које се тичу понашања у школи и на улици — не треба међутим строго осуђивати само нас, ученице. Ми смо генерација која тек што је и ашла из ратног хаоса и распуштености, и природно је што тако много лично на тај хаос и распуштеност.

Изнела сам какве смо, а из овога може се донекле видети и какве треба да будемо. Ми свакако нећемо допустити да останемо несавесне, површне, расејане и горе од оних које су живеле и радиле пре нас. Јер најзад и ако не све, а оно врло много зависи наша поправка и од нас самих. Дакле, када би нам случајно и недостајала јача потпора споља, ипак је ту наша властита добра воља и тежња ка бољем, — а та потпора је и најсигурнија и највећа.

Наталија Ј. Михајловић

VIII разред.

Извештај о раду Организације

Учитељица и Забавиља у Београду.

Организација Учитељица и Забавиља постоји од 6 јуна 1920. До сада је образовала одборе у Мостару, Скопљу, В. Бечкереку, Земуну, Баваништу, Шапцу, Ваљево, Пожаревцу и Крушевцу.

У Београду има 186 редовних чланица. Приход касе Организације у прошлој години је 18.405·30 д. и то: од улога редовних чланица, добротвора, приређивања изложбе женских радова „Петрињске Удруге“, коју је приредио вредни „Одбор Организације“ у Земуну, штампања књиге „Слободанке“, и од приређеног матинеа у свима школама на дан 25 децембра 1920, усчи Материца, које Организација узима за свој дан.

Од својих прихода Организација је издала: помоћ неким својим оболелим и незбринутим чланицама, учитељској сирочади 7000 д., Фонду Ученица Женске Учитељске Школе за подизање дома 3000 д., за подизање Конвикта учитељској сирочади у Земуну 200 д.; уписано је 20 акција Задруге А. Д. Учит. Удружења, предано Народном Женском Савезу 186 д. као свој члански улог и образован је фонд неумрлом Војводи Жив. Мишићу — место венца — од 500 д. Из тога фонда збринуће се једна ученица — сироче — из породице пок. Мишића, а из његовог родног места Стругалника.

Будући рад Организације биће образовање одбора у Краљевини, нарочито по селима, ради просвећивања жене у широким слојевима народа, а у правцу моралном, економском и националном.

Програм свој Организација мисли да изведе предавањима, штампањем корисних књига, одржавањем материнских састанака, који су у Београду већ заведени, и помоћу којих ће ступити у што ближи додир са мајкама својих васпитаника; затим путовањем чланица и заједничким радом са сестрама Словенкињама и Хрватицама на остварењу националног јединства, ради чега је већ отворен курс за изучавање словеначког језика за учитељице у Београду.

Питања која ће се у том раду нарочито узимати у обзир ова су: образовање женског подмлатка у моралном

смислу, одржавање здравља жене у маси, сузбијање лукуса, одржавање везива у духу народне орнаментике, борба против алкохола, а првенствено дечје питање. То су гачке на којима ће Организација Учитељица и Забавиља будући свој рад за усредсреди,

Потпредседница,
Јела Ивановићка,
управитељ женске школе.

БЕЛЕШКЕ.

Велика скупштина за женско право гласа.

Друштво за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права решило је да сазове један велики збор жена за право гласа, и да упути Влади резолуцију са енергичним захтевима за потпуно изједначење жена у приватном и јавном праву. Да би се закључи са збора могли сматрати као израз свих наших жена и да би резолуција имала више важности и јачег утицаја, потребно је да свака женска организација у нашој држави буде на неки начин заступљена. Ако није могуће послати делегата, онда нека се у сваком месту где има женских удружења одржи један збор за женско право гласа, и нека се скупе потписи свих присутних лица. У току месеца марта треба те потписе послати у Београд, и то на Канцеларију Женског Савеза (зграда Министарства Просвете).

Велика скупштина жена у Београду одржаће се по свој прилици у почетку априла, а не марта, као што се у први мах мислило. Тачан датум објавиће се неколико дана раније у новинама.

Женски покрет у Лазаревцу.

Г-ђа Драга Марковић, председница Женске Раденичке Подружнице у Лазаревцу, пише нам да ће се жене из тога места још у току ове недеље састати и донети резолуцију са потписима за женско право гласа, коју ће послати у Београд. Према томе, жене из Лазаревца биће прве које ће се одазвати нашем позиву, пошто су из једне белешке у *Београдском Дневнику* сазнале да смо одлучили сазвати велику скупштину за женско право гласа. У истом писму Госпођа нам

јавља да се тамо чине припреме за оснивање пододбора нашега Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права, и несумњиво је да ће се тиме само још повећати активност тамошњих вредних и предузимљивих жена.

Обавезан рад за државу

У Бугарској, поред војне обавезе, уведен је и обавезан је рад за државу у року од 6 или 12 месеца. На тај рад принуђени су мушкарци који не служе у војсци и неударе жене пошто наврше 18 година. Послови су разни: подизање зграда, поправка путова, канала, жељезница, рад у државним рудницима, фабрикама, радионицама, итд. Генерална Дирекција Рада има да управља том новом и корисном мобилизацијом младих радних снага, у коју Бугари полажу велике наде и очекују да ће њоме поправити и залечити многа економска и друштвена зла узрокована ратом.

Заштита материнства

У Русији забрањен је ноћни рад женама док су у другом стању и док доје децу. Исто тако забрањено је отказивати стан женама у другом стању и нагонити их на какав одвише тежак рад. — У Финској поштеђене су жене од посла шест недеља пре порођаја и толико исто после порођаја. — У Француској, где се одавно осећа нагло опадање рађања, учињено је такође веома много за заштиту материнства. Последњи законски пројект у том смислу износи предлог да свака жена која зарађује обустави свој рад изван куће 4 месеца пре и 1 месец дана после порођаја, а од државе да прима за све то време по 10 франака дневно.

Жене у Чехословачкој Републици.

На великом конгресу жена које припадају народној демократској странци донете су ове три интересантне и важне резолуције: прво, жене се одлучно противе томе да се у парламенту претресају и тако интимне женске ствари као што је питање о законској дозволи за уништење породе, са тачним назначењем до кога месеца трудноће то сме да буде; друго, апелују на женске јавне раднике, на чиновнике по разним надлештвима, да саме између себе врше неку врсту одабирања способних и моралних особа, одстрањујући све оне које су од штете за женски професионални углед; треће, захтевају потпуну слободу трговине као средство да се сузбије скупоба.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Дао сам у штампу и до 5. априла ове године
биће готово моје дело

Основи дечје психологије и експерименталне педагогике

које је прва и најпотребнија књига ове врсте у нас. У овој су књизи *јасно, прегледно и објективно* изложена *сва питања* савременог схватања ових значајних наука у целом културном свету, као и познат рад у Југословенству на том пољу, који је признат и веома похвално оцењен у домаћим и страним часописима и делима. Особита је пак пажња поклоњена *експерименту* и свима *осталим методама* педагошког испитивања и интерпретирања. У расправи питања о педагошком савременом покрету, сасвим оправдано, *призната је велика вредност феминистичког покрета и оцртана његова уска веза с педагошким проблемом.*

О овом су се делу, прегледавши га у рукопису, веома похвално изразили наши признати педагози, г. г. д-р Вој. Бакић и д-р Душ. Рајичић, налазећи: *да је својски израђено по најбољим изворима; да оно пружа не само тренутне насладе многобројним нашим читаоцима, жудним научног излагања педагошких истина, већ у исто доба ствара трајно интересовање наших педагошких радника у овом правцу, подстичући их на докушаје новијих начина педагошког истраживања; да*

је дело врло корисно свима народним учишћелима и осталим просветницима, нарочишћо за њихово продужно, стручно образовање; да је оно од великог интереса за матере, јер ће у њему наћи обрасце за вођење „Дневника“ и других бележака о својој деци.

Књига је намењена наставницима свих школа, образованијим родишћелима и свима пријатељелима омладине. Изнеће преко 8 штампаних табака лепог, ситнијег слога (гармонда) без проредa на осмини. Због огромних издаака око штампе стаје 7 ДИНАРА, а с другом мојом књигом под натписом

Рад у елементарној рачунској настави — свега 10 дин.

У овој другој књизи, израђеној за I. разред осн. школе на основи најновијих експерименталних резултата и дугогодишњег искуства у гимназијама, народним и учишћелским школама, имаће учитељице и учитељи ручну књигу са разрађеним предавањима. Рад, који ће угледати света до 1. маја ове године, могу добити само претплатници. Прва се књига може добити без друге.

Молим г. г. школске надзорнике, директоре и управитеље школâ и све пријатеље овог педагошког покрета, који је у многим напредним земљама поглавигу у рукама женскињх, да што пре прикупе и пошаљу претплату и јаве, колико им књига ваља послати. За 10 и више књига 10% у књигама.

Адреса за све пошиљке, писма и поруке ЛИЧНО МЕНИ.

20. марта 1921. год.
у Београду,

Са захвалношћу
и колегијалним поздравом
Сима М. Јеврић,
професор (Ломина ул., бр. 3).